

1

AARDPLATEN VAN
DE HERINNERING

ER LIJKT GEEN WOLKJE AAN de lucht, deze middag. Meneer Watanabe tast zijn zakken af, alsof de afwezige voorwerpen zich iets van zijn hardnekkig zoeken zouden aantrekken. Door onoplettendheid is hij zijn metropasje vergeten en ook zijn bril, iets wat hem steeds vaker overkomt: hij ziet ze allebei boven op tafel liggen, duidelijk, plagerig. Geërgerd loopt Watanabe naar een van de kaartjesautomaten. Terwijl hij een kaartje koopt, observeert hij een groep jonge toeristen, die verbijsterd de wirwar van stations bekijken. De toeristen rekenen. Getallen komen uit hun mond, stijgen op en verdwijnen. Hij schraapt zijn keel en kijkt weer op het scherm. De jongeren monsteren hem ietwat vijandig. Meneer Watanabe hoort ze in hun taal overleggen, een hem goed bekende melodieuze taal, met veel klemtonen. Hij overweegt even of hij zijn hulp zal aanbieden, zoals hij bij zoveel beduusde bezoekers van de metro van Tokio heeft gedaan. Maar het is bijna kwart voor drie, hij heeft pijn in zijn onderrug, hij wil naar huis. En om eerlijk te zijn, hij voelt niet zoveel sympathie voor die jongeren. Hij vraagt zich af of hij de gewoonte om te schreeuwen en te gesticuleren volkomen kwijt is, dingen die hem in een andere levensfase zo bevrijdend leken. Terwijl hij naar de buitenlandse zinnen luistert, betaalt hij het voor het traject vereiste bedrag en vervolgt zijn weg. Hij ruikt de geur van de vrijdag: een cocktail van moeheid en verwachting. Terwijl hij met de roltrap naar beneden gaat, slaat hij de perrons gade, die steeds voller zullen raken. Hij is blij dat hij geen taxi heeft genomen. Op dit tijdstip is er nog plaats in de wagons. Hij weet dat al snel de laatste passagiers tegen de rug van hun voorgangers zullen duwen, en dat zij op hun beurt door gedienstige metro-employés zullen worden geduwd. Enzovoort, totdat de deuren de stroom onderbreken, alsof iemand de zee doorknipt. Elkaar duwen, bedenkt Watanabe, is een bijzonder oprechte manier van communiceren. Precies op dat moment beginnen de treden van de

roltrap licht te trillen. Het trillen wordt zwaarder en eindigt in duidelijke schokken. Meneer Watanabe krijgt ineens de indruk dat niets van wat er om hem heen gebeurt hem overkomt. Alles wat hij ziet wordt onscherp. Dan voelt hij dat de grond de grond niet meer is.

De jonge toeristen bestuderen de metroplattegrond, zijn veelkleurige buizenstelsel. De overlap van treinen, de puzzel van publieke en privélijnen, brengt ze in de war. Ze proberen uit te rekenen hoeveel yen per persoon ze voor een groepsticket nodig hebben. Bij de kaartjesautomaat naast hen schraapt een oude man zijn keel. De jongste toerist opert dat hij hen zou kunnen helpen in plaats van zo naar de meisjes te kijken. Een ander doet ook een duit in het zakje en zegt dat hij tenminste hun rit zou kunnen betalen, als hij toch blijft kijken. Een vriendin antwoordt dat ze hem vandaag een nog grotere malloot vindt dan anders. Wat veel wil zeggen, verduidelijkt ze, terwijl ze een vinger opsteekt. Terwijl het Japanse oudje verdwijnt, stoppen de toeristen een stroom munten in de gleuf. Een van de meisjes verklaart dat ze een voorliefde heeft voor de munten met een gat in het midden. De jongste van de groep vergelijkt dat gat met de perforatie die hijzelf heeft laten aanbrengen in een bepaald deel van zijn anatomie. De hand van zijn vriendin klapt tegen zijn nek: zijn haar opent zich stervormig. Hun geschreeuw en gelach maken hun omgeving aan het schrikken. Nu pas valt de toeristen het gefluister om hen heen op, de vreemde precisie die er in de massa heerst. Ze proberen zich in te houden, maar dat lukt nauwelijks en ze rennen in het wilde weg naar de roltrappen. Het verwondert de toeristen dat niemand tegen een ander aan botst, dat de reizigers eensgezind elke regel naleven. In hun land, denkt de jongste van de groep, zou zoiets alleen maar lukken als er gevaar dreigde. Wat bedreigt de Japanners? Wanneer ze de eerste trillingen voelen, schrijven ze die toe aan de flexibiliteit van het gebouw, dat in niets lijkt op de stations thuis. De trillingen worden voelbaarder. De toeristen zwalken tussen verbazing en paniek en weten niet of de stilte van de anderen koelbloedigheid is of dat ze aan het tellen zijn hoelang de trillingen duren. Een van de meisjes herinnert zich dan wat er een jaar geleden in haar stad is gebeurd, toen ze tot honderd kwam. En terwijl ze op de beweging van de funderingen let, krijgt een déjà vu steeds meer de over-

hand, alsof elke nieuwe schok dieper in haar hoofd plaatsvindt en daar herinneringen oppompt.

Schoenen die elkaar op verschillende hoogten passeren, schrijven als het ware de notenbalk van een partituur. Voeten zijn de metronoom van de vrijdag. Vanaf de roltrappen kijken de reizigers neer op de steeds vollere perrons. Sommigen kijken steeds naar meneer Watanabe. Een van hen vindt zijn kleding apart voor zijn leeftijd of op de een of andere manier misplaatst. Lusteloosheid grijpt om zich heen, het gezoem is een mantra. Ineens verandert dat zoemen van frequentie. De blikken maken zich los van hun verdwijnpunt, de roltrappen reageren net als een zware serpentine. Lager vertakt zich de tijdelijkheid: treinen blijven staan en passagiers hollen. Zelfs de employés lijken gespannen. Ze weten dat het tot twintig maar een trilling is en vanaf twintig iets ernstigs. De meest ervaren conducteur maant tot kalmte, terwijl hij zelf weer rustig probeert te worden. Een taaldocente heeft het gevoel dat ze een angstaanjagende redundantie meemaakt. Een aardbeving is als een trein die pal naast je voeten voorbijrijdt en haar trein is net binnengekomen. Achter haar voelt een man, dezelfde die zich zojuist nog verbaasde over de kleding van Watanabe, zich ineens heel kwetsbaar. Hij weet niet waaraan hij zich moet vastgrijpen. En hij vergeet de ongeschreven regel: dat je afstand houdt. Op straat, precies boven zijn hoofd, smakt een jonge fietser voorover op het asfalt en blijft in zijn val trappen.

De zenuwen van de pijpleidingen schuiven over het plafond. Lekkages repeteren alvast hun optreden in de toekomst, wanneer ze vochtplekken gaan vormen. In de weegschaal van de roltrappen wordt het gewicht verdeeld: sommige passagiers gaan omhoog, andere omlaag. De krachten zijn in evenwicht. De energieën werken samen. Wanneer de treden licht beginnen te trillen en de trilling zwaarder wordt en de zware trilling onmiskenbaar in schokken overgaat, valt elke contour uiteen in een bundel lijnen. Elk lichaam heeft een leemte. Op de perrons slaat de twijfel toe. Het onderaardse drukt zich in het onderaardse uit. Muren ijken de worp, als dobbelstenen die van getal veranderen. Meneer Watanabe, een zwarte stip tussen talloze stippen, tilt een van zijn schoenen op.

De spullen op de grond spelen hun eigen spel. Ze bezetten een tegel, wachten op hun beurt, rokeren. Luchtstromen veroorzaken wervelingen, microscopische wanorde. Een papiertje sleept zijn mislukte origami over de grond. Dat ijsje dat op het perron smelt, was rond. Een aansteker biedt vuur aan plusjes die voorbij zweven. Bij de kaartjesautomaten missen oortjes hun gehoorgang. Ze zijn net uit de zakken van meneer Watanabe gevallen, toen hij geërgerd zijn kaartje ging kopen. Wanneer de grond geen grond meer is, beginnen de oortjes tussen de voetstappen te kronkelen: een wilde vlucht in stereo. De aansteker stuitert terug, doet een beroep op zijn vlam. Het bolletje ijs verlegt zijn spoor. Het papiertje geeft mee en ontvouwt een tekst die niemand leest.

Het egale licht van de metro tuimelt over de dingen, elke buis geeft zijn portie anesthesie af. De hele ruimte baadt in een elektrische vloeistof. De schaduwen vloeien bij gefluit dat hen als brulboeien leidt. Ineens ziet Watanabe alles wazig. De werkelijkheid verandert in een aan- en uitgaan, een ooglid dat trilt, een oog dat in meerdere ogen versplintert. En dan is er niets anders meer dan lawaai. Alleen lawaai. Gebroken muziek die de oortjes misschien waarnemen. Elk lepelkje dat tegelijk met andere lepelkjes in zijn eigen kopje valt. Een notenkraker zo groot als het land. Het protest onder de grond. En, heel ver op de achtergrond, een oergeluid van snaren die heen en weer slingeren, net als een schip midden in een storm.

Een aardbeving breekt het heden, knakt het perspectief, verplaatst de aardplaten van de herinnering.

ZODRA WATANABE ZIJN HOOFD NAAR buiten steekt, stuit hij op een waternival aan voeten. Voor hij de straat op loopt, haalt hij diep adem. Hij heeft nog het gevoel dat de wereld lichtjes schommelt, dat elk voorwerp de herinnering aan zijn onbestendigheid uitstraalt.

Gelukkig lijkt buiten alles min of meer op zijn plek te staan. Dat had hij absoluut niet verwacht. De heftigheid van de schokken deed hem het ergste vrezen.

Het is koud voor maart: de opgetrokken schouders spelen voor thermometer. Op sommige straathoeken is het verkeer gestremd, op andere een complete chaos. Sirenes waaieren in alle richtingen uit. Voor de schaarse transportmiddelen die nog rijden wringen de wachtrijen zich in bochten. Je zou bijna zeggen dat de bevolking in een kwestie van minuten is gegroeid.

De hele stad is teruggegaan naar een vroegere toestand, toen het nieuwe wegenplan nog niet bestond. De verkeersaders vernauwen zich. Het verkeer krijgt een infarct. Na lange jaren, meer dan hij durft te tellen, voelt meneer Watanabe opnieuw dat de menigte hem verplettert in plaats van dat ze hem beschermt.

Hij probeert rustig te worden. Hij schat de situatie in. Hij voelt zich moe, maar besluit toch op eigen gelegenheid naar huis te gaan. Zo ver is het ook weer niet naar zijn wijk. Als hij flink doorloopt, kan hij Shinjuku voor zonsondergang bereiken.

De mensen nemen op een nieuwe manier de ruimte in beslag. Dat wil zeggen, op een heel oude manier: met de intuïtie van iemand die alleen over zijn lichaam beschikt. Voetgangers lopen midden op straat, een kleine afwijking die Watanabe ingrijpend lijkt.

Deze kruispunten, de samenwerking bij het passeren, deze wisselende relaties hebben iets weg van schipbreuk en redding. Een plotselinge solidariteit stelt de gebruikelijke afstandelijkheid ter discussie.

In normale omstandigheden, bedenkt hij, compenseert het isolement de overbevolking. Maar op deze middag vragen onbekenden hem hoe hij zich voelt. Op zijn beurt vraagt hij het ook aan voorbijgangers en die weer aan anderen. Angst is een soort verwrongen liefde.

Zijn telefoon heeft geen bereik of zijn toestel kan nog niet bellen. Vanwege de noodtoestand hebben de internetproviders nu pas hun netwerken vrijgegeven. Hij ziet dat veel mensen onder het lopen hun telefoons nauwgezet in de gaten houden: op hun gezichten valt het nieuws af te lezen. Terwijl hij die handigheid benijdt waarmee mensen zich tegelijk in de virtuele wereld en op de openbare weg bewegen, probeert meneer Watanabe radio te luisteren. Hij tast zijn zakken af en ontdekt dat hij zijn oortjes kwijt is.

Alsof de beweging van de aardplaten de klokken van slag heeft gebracht, wordt het in Tokio vroeger donker dan normaal. Hij vindt het contrast met het dagelijkse beeld zo schokkend dat elke plek een naam zou verdienen voor als het licht was en een andere voor in het donker. Veel winkels zijn dicht. De mensen kopen levensmiddelen en batterijen. Hoe groter een stad is, des te groter haar angst voor het donker.

Meneer Watanabe herinnert zich de tijd, in zijn jeugd, toen de restrictie op de hoogte van gebouwen werd afgeschaft. De eigendom van de lucht begon zwaarder te wegen dan die van de grond. Dat leidde tot protesten van mensen die het recht op zon opeisten. Zodoende werd de Verordening van het Zonlicht uitgevaardigd, wat hij onwillekeurig poëtisch vindt, met als resultaat dat er sindsdien in schuine hoeken gebouwd wordt.

De obsessie van de hoofdstad, haar zenuwstelsel, bestaat uit voorkomen. Beheersen. Isoleren. Blusvijvers. Brandgangen. Aardbevingsbestendige bouw. Stedenbouwkunde die geheel is afgestemd op een toekomstige ramp. Het resultaat is een kolos van vertrouwen op een fundament van vrees. Beheerst door deze gedachte blijft Watanabe bij een supermarkt staan. Hij gaat er met een heel specifiek doel naar binnen.

Wanneer hij het schap met wc-papier vindt, ontdekt hij dat het bijna leeg is. Hij herkent de leeftijd van degenen die de laatste rollen pakken: ze zijn ongeveer even oud als hij. Op weg naar buiten merkt hij dat er nog een product op is: luiers. De ouderdom en de kindertijd zijn ook verbon-

den via het toilet. Aan de buitenkant van de gebouwen is de lichtreclame gedoofd. Vandaag zijn de straten naakt, voor het eerst sinds hij terug is.

Tokio lijkt een andere stad. Wanneer hij omhoogkijkt, straalt alleen de hemel.

Wanneer hij kijkt naar de in verwondering uitgestoken nekken, realiseert meneer Watanabe zich dat hij maar weinig omhoogkijkt. Het centrum van de stad, zo redeneert hij, is ontworpen tegen onheil van boven. Desondanks is net zijn instinct weer opgeleefd om zich door het uitspannel te laten leiden: er is een opening ontstaan, waardoor hij het kan bespioneren. De gloed verzwakt druppel voor druppel. Een oceaan die door een rooster ontsnapt.

Ineens verandert het gemompel van toon. De geruchten gaan als een lopend vuurtje door de menigte, zoals stroom door een kabel. Hij probeert sneller te lopen. Slecht nieuws verwerkt hij liever alleen.

Achter hem is steeds sterker, steeds dichterbij het woord 'tsunami' te horen.

VÓÓR VIJF UUR 'S MIDDAGS bereikt Watanabe de vestibule van een wolkenkrabber in Shinjuku. Op de dag dat het gebouw officieel werd geopend, mocht het zich de hoogste wolkenkrabber van Tokio noemen. In de verte leek het op een potlood dat boven gummetjes uittorende. Al snel werd het door een andere toren overschaduwd. We zijn aan records verslaafd, denkt hij. Of we zijn gewoon verslaafd.

Terwijl hij het gebouw binnengaat, voelt hij zich ineens bezwaard. Wat als hij door een elektrische storing de trap zou moeten nemen? Hoe zou het zijn om in de vestibule te slapen, te kamperen onder zijn eigen woning?

Wanneer hij vaststelt dat de liften het doen, slaakt hij een diepe zucht van verlichting. Maar voordat hij op de knop duwt, slaat opnieuw de twijfel toe. En wat als onderweg omhoog de stroom uitvalt? Is er op dagen als deze bij de hulpdiensten iemand beschikbaar? Hoe functioneert de alarmknop? Waarom heeft hij zich nooit in die dingen verdiept?

De lift brengt hem kalmpjes naar de achtentwintigste verdieping. Hij springt eruit. De gestoffeerde gang heeft iets weg van een tuin waar de geluiden gedempt worden.

Watanabe steekt de sleutel in het sleutelgat, opent de deur naar het appartement, loopt door het halletje, steekt de sleutel in het sleutelgat, opent de deur en gaat zijn appartement binnen. Het is geen herhaling. Of toch, van de woning zelf: toen hij die kocht heeft hij onder andere een dikke dragende muur laten bouwen. Nu bewoont hij een huis binnen in zijn huis. Hij heeft zich in zijn eigen bunker teruggetrokken. Als er iets ergs zou gebeuren, zou een deel van het gebouw beschadigd kunnen raken, of de achtentwintigste verdieping, of zelfs de buitenmuur. Maar misschien niet de leefruimte binnenin. De zijne. Die van de overlevende.

Een oud vloerkleed met zwart-witte streken – het lijkt op een zebra-

pad – vloekt met de rest van de inrichting. Om de ontoegankelijkheid van zijn woning te compenseren stelt meneer Watanabe zich voor dat hij de straat oversteekt wanneer hij zijn woning binnengaat.

Hij trekt zijn schoenen uit voor hij naar de woonkamer loopt, die behoorlijk ruim is voor de gemiddelde stadswoning. Hoewel hij het zich op dit moment kan veroorloven, weet hij nog goed dat toen hij bij zijn oom en tante woonde, hij niet door zijn slaapkamer kon lopen met zijn schoolransel op zijn rug. In kleine ruimten heeft hij zich nooit ongemakkelijk gevoeld. Zijn claustrofobie is verticaal. Daarom waardeert hij het plafond zo, dat bijna drieënhalve meter hoog is, hoger dan gebruikelijk. Voor Watanabe is die meter extra boven zijn hoofd de speelruimte waar zijn ideeën en herinneringen zweven.

Vanaf het moment dat hij de woonkamer binnenkomt, voelt hij intuïtief dat er iets niet klopt. Hij is maniakaal en weet dat elke ruimte een geheim evenwicht heeft dat door het minste of geringste kan worden verstoord. Sommige meubels zijn een stukje verschoven, wat bevestigt dat de aardbeving zwaarder was dan normaal. Watanabe gaat te werk als een detective die het misdrijf onderzoekt dat in zijn eigen kamer heeft plaatsgevonden.

Meteen bespeurt hij de wanorde in zijn banjocollectie. Sommige zijn uit hun steun gevallen en liggen op de houten verhoging. Snaren zijn uit hun kam gesprongen. De halzen wijzen alle kanten op, in de richting van talloze schuldigen. De klankkasten resoneren nog, onhoorbaar zacht.

Meneer Watanabe bekijkt die catalogus van omvergeworpen instrumenten. Hij bukt om ze te onderzoeken en hangt ze op. Geen enkele banjo lijkt onherstelbaar beschadigd. Maar, corrigeert hij zichzelf, tot op welke hoogte is een beschadiging helemaal te herstellen? Zou het niet de moeite van het proberen waard zijn iets anders te doen? Waarom zou hij die gebreken willen wegwerken? Hij kan ze bij de restauratie meenemen. Alle kapotte voorwerpen hebben iets gemeenschappelijks. Een barst verbindt ze met hun verleden.

Hij streelt een voor een de instrumenten die niet zijn gevallen. Hij is ervan overtuigd dat de voorwerpen die op het punt stonden om door welke oorzaak ook kapot te gaan – slippen, vallen, splijten, tegen een ander botsen – een tweede leven krijgen. In een amfibische toestand